

Петар РУДИЋ*

НЕШТО О ПРЕЗИМЕНУ ТОРОМАН

Око половине XV вијека у Његуше се доселио неки Ерак из Бањана. Његови потомци носе име Ераковићи, а тако се зове и село у Његушима у коме углавном живе. Од Ерака воде лозу Петровићи и Поповићи из његушког села Ераковића, Кашћелани из његушког села Мирца, Вујовићи из Спужа, а вјероватно и нека друга братства.

Петровићи су добили презиме по Петру Ераковићу, који је живио у другој половини XVI вијека. Овај Петар је имао неколико синова, а сада се само зна име његовог сина Стијепе. Стијепе Петров је такође имао неколико синова. Познато је име само његовог сина Радула (калуђера Петра), који је имао само сина Шћепца. Шћепец Калуђеров је имао синове: владикау Данила (1697-1735), кнеза Рада, Дамјана и Петра.

Поповићи немају једног родоначелника него је то заједничко презиме свих Ераковића који живе у истоименом његушком селу (осим потомака Шћепца Калуђерова, који се и сада презивају Петровићи). Велики дио Поповића потиче и од самог Петра Ераковића, родоначелника братства Петровића.

Главна грана Поповића је добила презиме по попу Ивану Петровићу, блиском рођаку и савременику владике Данила. Петар Петровић Његош је овог Ивана опјевао у "Горском вијенцу", гдје му је дао и звање сердара. Поп Иван је, колико нам је познато, имао четири сина: владикау Саву (1735-1781), сердара Савића, Пера и попу Вучету. Поповићи-Ераковићи се дијеле на мале огранке који такође имају посебна имена: Сердаревићи, Перићевићи, Грујовићи, Бијеловићи, Спасојевићи, Шутовићи, Радановићи, Јашаровићи и Вујовићи.

У његушком селу Ераковићима одавно живи и братство Торомани, који такође казују да воде лозу од Ерака. Међутим, Петровићи и Поповићи не његују никакву успомену о заједничком поријеклу са овим братством. Према казивању доктора Ђорђа Лукина Поповића (1912-1972) и неких других Ераковића, Торомани су старосједиоци овог села,

* Аутор је музеолошки радник у пензији, Бијело Поље.

потомци старих Побрежана, али ни ово мишљење није сигурно. (Када се Ерак доселио у Његуше, затекао је Побрежане и Вељокрајане.) Торомани су ово презиме носили све до почетка XX вијека, а тада су званично узели презиме својих сусједа Поповића. Трудећи се да што боље упознам генеалогiju Ераковића, утврдио сам да Торомани нијесу огранак Поповића него посебно братство. Пишући о убиству кнеза Николе Васојевића, др Љубомир Дурковић каже: "Његош је позвао Васојевића да дође на Цетиње, и одлучно се решио да припреми да се убије. На путу за Цетиње, у селу Доњи Загарач, 30. маја 1844, убили су Васојевића перјаници Вуко и Тодор Торомани и њихов рођак Мића Тороман, сви из Његуша". (Љубомир Дурковић - Јакшић: *Србијанско-црногорска сарадња 1830-1851*, Београд 1957, 56) О Вуку и Мићи се сада у Његушима слабо шта зна. Можда су се негдје одселили. А о Тодору Тороману је остала успомена као о угледном човјеку и познатом Његошевом перјанику. Наводим и неколико детаља и старих матичних књига, чији се остаци чувају у Цетињском манастиру. Дана 15. децембра 1889. године родила се у Ераковићима, а дана 28. децембра исте године крстила се Јоке Станкова Тороман. Јокин је отац Станко (Лабуд) Вуков Тороман, а мајка Анђа Стеванова Ратковић из Ораховца. Крштење је обавио свештеник Перо Божовић, а кум је био Мило Савов Поповић из Ераковића. Дана 3. децембра 1891. године родио се у Ераковићима Нико Ивов Тороман, који се крстио 6. децембра исте године. Крштење је обавио свештеник Ђуро Пејовић, а кум је био Саво Андрић из Ераковића. Колико је мени познато, Торомани се посљедњи пут под овим презименом помињу 31. августа 1903. године по старом календару. Тога дана је крштена новорођена дјевојчица Златана Петровић, кћерка Ива Гаврилова Петровића и Маке Вукове Тороман.

Вуко Марков Тороман, који је живио у другој половини XIX вијека, први је почео да казује да његов род води лозу од Ерака, па се у неким купопродајним уговорима из 1863. и 1865. године помиње као Петровић. А његов син Станко (Лабуд) се у једном купопродајном уговору од 3. априла 1882. године помиње под презименом Поповић. Међутим, видјели смо да је његова кћерка Јоке приликом крштења 28. децембра 1889. године уписана у матичну књигу рођених под презименом Тороман. Торомани се под презименом Поповић прво јављају у својим тестаментима и неким сеоским уговорима, а од почетка XX вијека и у матичним књигама. Иако су узели презиме ераковићког братства Поповића, Петровићи и Поповићи се и даље према њима односе само као према старим комшијама од којих су се и женили (а не као према рођацима). Петровићи и Поповићи од давнина славе Ђурђевдан, па су то крсно име од њих узели и Торомани, као и остала братства која живе у Ераковићима а не воде поријекло од Ерака.

Вуко Марков Тороман је имао синове Станка (Лабуда) и Илију и кћерке Маку, удату за Ива (Лабуда) Петровића из Ераковића, и Горду, удату за Бела Божовића из истог села. Врло је важно поменути да је Илија Вуков, поред остале дјеце, имао синове Андрију, који је био познати адвокат, и Петра, који је био познати историчар и академик. Они су

добили ново презиме - Поповићи.

Пошто су старе матичне књиге села Ераковића доста пропале, име Петра Поповића сам нашао само у једном њиховом доцнијем препису. Ту стоји да је Перо Илијин Поповић рођен 30. априла 1899. године. (Црна Гора је у то вријеме употребљавала стари календар, па не знам да ли је наведени датум по старом или по новом календару.) Перо (Петар) је завршио гимназију 1919. године, након чега је студирао историју на Београдском универзитету. Дипломирао је 1923. године. Послије тога је радио у београдским средњим школама. Године 1932. је одбранио докторску дисертацију која је објављена слиједеће године под насловом "Француско-српски односи за време првог српског устанка, Наполеон и Карађорђе". Поповић је 1949. године изабран за ванредног професора Филозофског факултета у Скопљу, а 1954. године за редовног професора Филозофског факултета у Новом Саду. Дуже вријеме је био шеф Катедре за историју тога Факултета, а од 1957. до 1960. и његов декан. Године 1958. је изабран за дописног, а 1972. за редовног члана САНУ. Мјесеца јануара 1969. је изабран за првог директора Института за изучавање историје Војводине, а био је и члан-сарадник Матице српске у Новом Саду. Он је 6. марта 1973. изабран и за члана Црногорске академије наука и умјетности. Објавио је више радова од којих ради ограниченог простора помињем само његову познату књигу "Црна Гора у доба Петра I и Петра II", коју је објавила Српска књижевна задруга 1951. год. Академик Петар Поповић је умро у Београду 5. октобра 1987. године.

Његушки трговац Илија Поповић - Тороман је са својим (у то доба младим) синовима Андријом (правником) и Петром (професором) давао податке познатом етнологу др Јовану Ердељановићу о Поповићима-Ераковићима и Поповићима-Троманима за књигу "Стара Црна Гора", која је први пут објављена 1926. године. Поглавље о Поповићима је врло лоше написано тако да правилно нијесу набројани ни огранци овог великог ераковићког братства. Један од главних огранака братства Поповића се зове Сердаревићи, чији је родоначелник сердар Јово Перов Петровић, синовац владике Саве. Међутим у "Старој Црној Гори" није наведено право име овог огранка (Сердаревићи) него његов надимак (Бјелине). Затим, др Јован Ердељановић је у огранке Поповића-Ераковића убројао и Торомане, који су посебно његушко братство непознатог поријекла.

Наводим један одломак из те Ердељановићеве књиге гдје се говори о Тороманима. "Тако је на пример надимак Торомани према једном казивању постао по томе, што је предак тога рода градио торове, а по другом поузданијем објашњењу, које сам сазнао од г. Петра Поповића, назив Торомани је постао овако. Средином и кроз целу другу половину 19. века водила се преко Црне Горе жива трговина са стоком између наших крајева у негдашњем санцаку и Котора (односно Италије). На том путу Његуши су били нека врста станице. Један од наших предака, каже г. П. Поповић, радио је с једним од познатијих трговаца, који се звао Тороман (врло вероватно из Полимља). Трговина, која је тада од којих

земљака сматрана као занимање ниже врсте (случај са занатима, специјално ковачким), друштво са "Турцима", како су они звали све оне које долазе са турске територије, па били они и Срби, није било симпатично. Поред тога, име Тороман, које је њима могло изгледати смешно, погрдно. Све је то допринело да околина (људи из других братстава) у извесној иронији пренесе име, што уосталом није редак случај, с трговца на тог члана породице, а затим на целу породицу (братство)" (Др Јован Ердељановић: *Стара Црна Гора*, Београд 1978, друго издање, 435).

Поводом стогодишњице рођења академика Петра Поповића пошао сам из бјелопољског села Равне Ријеке у Пљевља, а одатле у прибојски крај и потражио Торомане који се помињу у Ердељановићевој књизи "Стара Црна Гора". У петак, 30. априла 1999. године сам стигао у село Плашче (код Крајчиновића) гдје сам нашао двије куће Торомана. Кратко сам разговарао са Ранком Тороманом и његовом сином Татјаном Мирковом. Дознао сам да је неки њихов даљи предак дошао у село Борак, које се налази близу познатог села Забрњице. Торомани су се због турског насиља из Борка преселили у Дубраве, заселак села Калуђеровића. Затим се Арсо Тороман са својом најближом родбином из Дубрава одселио у Ступове, који су такође заселак села Калуђеровића, а једна породица у село Плашче. Првог маја сам посјетио Момира Савова Торомана и његову родбину у Ступовима, а послије подне истога дана и Јанка Живкова у Дубравама. Рекли су ми да не знају одакле су њихови преци дошли у Борак, али су чули да у околини Цетиња постоји братство Торомани, па сматрају да могу од њих водити лозу, иако то није сигурно. Они не знају по чему су то презиме добили, али га са поносом носе јер су га наслиједили од својих предака, па воле да чувају и поштују породичну традицију. "За њих се прича да су обновили цркву у Поблаћу - Оцркавље, на старим рушевинама, нашавши читав казан дуката црквенога новца" (Танасије Пејатовић: *Средње Полимље и Пошарје*, Пљевља 1986, друго издање, 127). Ови Торомани, који сада живе у прибојским селима Калуђеровићима и Плашчу славе Ђурђевдан, исту славу коју и његушки Торомани. Нашавши полимске Торомане и боравећи код њих 30. априла и 1. маја 1999. године, обиљежио сам стогодишњицу рођења познатог историчара и академика Петра Поповића (1899-1987), који је био родом из Његуша.

Дознао сам да Торомана има и у другим нашим крајевима (у Горњој Горевници код Чачка и негдје у Босни). Пошто је то врло оригинално и специфично презиме стиче се утисак да се ради о једном братству, поготову што припадници тога презимена из Његуша и Доњег Полимља славе исту славу. Али пошто живе у различитим крајевима тешко је вјеровати да сви чине исти род. (Можда се ради о два-три братства која имају исто презиме?) Када о Тороманима раније није стручно и објективно писано, сада је о њима врло тешко донијети било какав ваљан закључак. Неки ваљан закључак је тешко донијети и због тога што се они према овом свом необичном презимену различито односе, неки га избјегавају (мијењајући и свој идентитет), а други га традиционално чувају и његују.